

EVAV 6

دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی

پایان نامه :

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد مدیریت توانبخشی

موضوع :

بررسی وضعیت توانخواهان اشتغال یافته از طریق وام

کارفرمایی

در بهزیستی استان گیلان

۱۳۸۲ / ۷ / ۲۰

استاد راهنما :

۱۳۸۲ / ۷ / ۲۰

خانم دکتر مریم شریفیان ثانی

استاد مشاور :

آقای دکتر اصغر دادخواه

آقای دکتر انوشیروان کاظم نژاد

پژوهشگر :

قاسم حقگو

سال ۱۳۸۲

وزارت اطلاعات و ارتباطات
جمهوری اسلامی ایران

۴۷۹۷۴

باسپاس فراوان از زحمات اساتید
ارجمندم ، خانم دکتر مریم شریفیان
و آقای دکتر اصغر دادخواه و آقای
دکتر انوشیروان کاظم نژاد ، که
انجام و تدوین این پایان نامه
را مرهون رهنمودهای مدبرانه آنان
می باشم.

تقدیم به :

*****

پدر بزرگوارم و روان پاک مادرم ،

همسر مهربانم ، که در تمامی رنجهای و مشکلات دوران

تحصیل همیار و مشوق من بودند .

و فرزندان عزیزم حسین و زهرا .

* ((فهرست مطالب)) *

صفحه	عنوان
=====	=====
۴	۱- فصل اول : معرفی پژوهش
۵	- مقدمه
۶	- ابعاد و اهمیت مسئله
۱۱	- تعاریف و مفاهیم
۱۴	- هدف کلی
۱۴	- اهداف اختصاصی
۱۵	- سوالات تحقیق
۱۶	- اهداف کاربردی
۱۷	۲- فصل دوم : دانستیهای موجود در مورد عنوان پژوهش
۱۸	- مقدمه
۱۹	- اهداف اشتغال افراد معلول
۲۰	- اهمیت اشتغال افراد معلول
۲۲	- شیوه های مختلف اشتغال افراد معلول
۳۱	- مشکلات و موانع موجود در زمینه اشتغال افراد معلول
۳۷	- تداوم اشتغال افراد معلول
۳۸	- فاکتورهای مؤثر در تداوم اشتغال افراد معلول
۴۳	- قوانین تأمین اجتماعی و اشتغال افراد معلول
۴۵	- انگیزه های افراد معلول جهت اشتغال

صفحه	عنوان
۴۷	- کیفیت زندگی شغلی و رضایت از کار
۴۷	- عوامل مؤثر در بهبود شرایط شغلی افراد معلول از نظر سازمان بین المللی کار
۴۹	- وظایف دولت ها در حمایت از اشتغال افراد معلول از نظر سازمان بین المللی کار
۵۰	- سازماندهی و مدیریت افراد معلول در محیط کار از نظر سازمان بین المللی کار
۵۳	- برنامه ها و توصیه های اسکاپ در خصوص اشتغال افراد دارای معلولیت
۵۵	- تحقیقات مشابه داخلی
۵۹	- تحقیقات مشابه خارجی
۶۹	۳- فصل سوم: روش اجرای پژوهش
۷۰	- نوع پژوهش
۷۰	- جمعیت مورد مطالعه
۷۰	- روش گردآوری داده ها
۷۱	- جدول متغیرها
۷۵	- روش اجرای پژوهش
۷۵	- محدودیت های تحقیق
۷۶	- ملاحظات اخلاقی

صفحه	عنوان
=====	=====
۷۷	۴- فصل چهارم : تجزیه و تحلیل یافته های پژوهش
۷۸	- مقدمه
۷۹	- جداول توصیفی
۹۴	- جداول تحلیلی
۱۰۶	۵- فصل پنجم : بحث و نتیجه گیری
۱۰۷	- نتایج پژوهش
۱۱۷	- پیشنهادات
۱۲۰	- منابع
۱۲۴	- ضمائم

فصل اول :

((معرفی پژوهش))

- مطالب مندرج در این فصل عبارتند از :

- مقدمه

- ابعاد و اهمیت مسئله

- تعاریف و مفاهیم

- هدف کلی

- اهداف اختصاصی

- سوالات تحقیق

- اهداف کاربردی

* ((مقدمه)) *

چنانچه از گزارشات سازمان بین المللی کار (ILO) برمی آید ، حتی در کشورهای پیشرفته میزان بیکاری افراد معلول بیش از چند برابر افراد غیر معلول است که بطور طبیعی این شرایط در کشورهای روبه رشد و توسعه نیافته ، شدیدتر می باشد. نظربه اینکه عدم توانائی در انجام بعضی از کارها به علت معلولیت موجب انزوا و سرخوردگی و از دست دادن اعتماد به نفس می شود ، پیامد آن از جمله وابستگی معلول و نداشتن استقلال فردی و اقتصادی می گردد و در نتیجه اثربخشی مجموعه خدمات توانبخشی را برای افراد معلول کاهش می دهد.

علاوه بر این نداشتن شغل ارتباط اجتماعی این افراد را محدودتر می کند و نمی توانند در تغییر محیط و شرایط زیستی و اجتماعی خود مؤثر باشند و در نهایت به هویت فردی و اجتماعی آنها وقبول و پذیرش خانواده و اطرافیان و جامعه از آنها ، خلل و خدشه وارد می شود و در چنین حالتی باور غیرمولد بودن و نداشتن نقش در فعالیت های اجتماعی درباره معلولین شایع و رایج می گردد .

بنابراین می توان به این نتیجه رسید که در فرآیند توانبخشی معلولین متفاوت ، توانبخشی حرفه ای و فراهم ساختن فرصت حرفه آموزی و اشتغال برای معلول نه تنها موجب منزلت و شأن اجتماعی و برخورداری از پایگاه مناسب اجتماعی می گردد و در تأمین معیشت و خودکفائی او اهمیت دارد ، بلکه جنبه درمانی و بازتوانی نیز خواهد داشت و در الحاق معلولین به جامعه و برابری فرصت های اشتغال برای افراد معلول مؤثر می باشد . (۸)

((ابعاد و اهمیت مسئله))

اشتغال به عنوان یکی از مهمترین شاخص های توسعه اقتصادی ، اجتماعی ملتها مدنظر بوده و در زمره سیاستگذاری ها و برنامه ریزی های کلان ، اساس اقتصاد را تشکیل می دهد . (۹)

از طریق کار ، هر فرد در جامعه مشارکت می نماید و بر اساس کار ، هر جامعه ای بنا می شود . (۱)

باتوجه به ماده ۲۳ اعلامیه جهانی حقوق بشر که در دسامبر ۱۹۴۸ منتشر گردید:

هر کسی حق دارد کار کند و کار خود را آزادانه انتخاب نماید و در شرایط عادلانه و مطلوب در مقابل بیکاری حمایت گردد . (۱۸) بیکاری دارای ابعاد چندگانه ای است و پیامدهای بسیار دارد . در وجه اقتصادی مشکلاتی مانند گسترش فقر ، افزایش بارتکفل ، کاهش بهره وری نیروی کار ، اتلاف منابع انسانی ، عدم رونق پایدار اقتصادی (رکود) ، کاهش ضریب اشتغال بهره ور ، کاهش تولید ملی ، گسترش مشاغل کاذب و غیره را بوجود می آورد .

در بعد فرهنگی اجتماعی نیز پیامدهایی مانند بی تفاوتی ، بی اعتمادی ، عدم مشارکت همگانی ، مسئولیت زدائی ، انحطاط فرهنگ کار ، سقوط ارزشها و در نهایت رشد ناهنجاریهای اجتماعی را بدنبال دارد . (۹)

متأسفانه نارساییهای اقتصادی در جامعه مشکلات اشتغال افراد معلول را دوچندان می کند و معضلات بیکاری معلولان نیز به دلایل معلولیت و محرومیت در انتخاب شغل و مسائل فرهنگی اجتماعی و نگرش جامعه نسبت به این افراد هزینه و بار سنگین تری را در مقایسه با افراد غیر معلول در طولانی مدت برای دولت فراهم می نماید . (۹)

در زمان بروز بحرانهای اقتصادی ، معمولاً معلولین از اولین کسانی هستند که بیکار می شوند و از سوی دیگر در ردیف آخرین افرادی قرار دارند که استخدام می شوند . (۴)

واقعیت این است که باتوجه به اینکه بیکاری و بیکاری پنهان در اغلب کشورهای دنیای کنونی رواج دارد. معلول در جستجوی کار، شرایط دشوارتری دارد و در بسیاری از کشورهای در حال توسعه در صورتیکه خانواده نتواند مشکلات را حل نماید، برای اینگونه افراد، راه دیگری بجز تکیه باقی نمی ماند. (۲)

پس معلولین باتوجه به مشکلات جسمانی موجود و رشد درصد بیکاری در جامعه در کسب درآمد و اشتغال پایدار با مشکلات بیشتری مواجه می باشد. (۱) و معمولاً معلول فاقد کار و درآمد مناسب، عضوی غیرفعال در خانواده محسوب می گردد که از مشارکت اجتماعی محروم می باشد.

برابر گزارش سازمان آمارایران از ۳۷ درصد جمعیت فعال کشور در سال ۱۳۸۱، ۱۴/۷ درصد یعنی معادل ۳ میلیون نفر بیکار می باشند (۱۶) و در آمار فوق رقم دقیق جمعیت فعال معلول در سطح کشور ارائه نگردیده است.

طبق بررسی آماری در سال ۱۳۶۵، ۱۱/۴ درصد از جمعیت فعال کشور بیکار بوده اند نرخ بیکاری در بین جمعیت فعال معلول ۲۷ درصد بوده است. (۹)

باتوجه به روند افزایش جمعیت و رشد بیکاری در سطح جامعه، موضوع ایجاد اشتغال و تداوم شغلی افراد از مهمترین مسائل اجتماعی و اقتصادی جامعه تلقی می گردد.

بررسی وضعیت اشتغال و بیکاری در کشور، از جمله اموری است که برای مسئولین مملکتی و برنامه ریزان اهمیت خاص دارد و آگاهی از تعداد جمعیت شاغل و بیکار و ویژگی های آنان مانند ترکیب سنی و جنسی، توزیع نیروی انسانی در بخشهای گوناگون اقتصادی، تعداد شاغلین در بخشهای دولتی و خصوصی به منظور کاستن از میزان بیکاری و ایجاد مشاغل مورد نیاز مملکت و استفاده بهینه از نیروی انسانی در بخشهای مختلف اقتصادی ضروری است. (۱)

در کشور ایران به منظور اشتغال معلولین از سالیان گذشته تاکنون تمهیدات فراوانی بکار گرفته شده است که از جمله می توان تصویب قانون استخدام ۳ درصد معلولین (۶)،

پرداخت کمک های بلاعوض برابر دستورالعمل ماده ۱۷ سازمان بهزیستی کشور تحت عنوان سرمایه کار (۱۱) ، پرداخت وامهای خوداشتغالی از محل اعتبارات بانکی ، ایجاد کارگاههای تولیدی حمایت شده ، ایجاد شرکت های تعاونی معلولین ، قانون معافیت حق بیمه سهم کارفرمای کارکنان معلول شاغل (۶) ، استفاده از اعتبارات ردیف های بودجه ای و تسهیلات بانکی و غیروراثت برد که هر کدام از موارد فوق گرچه موفقیت هایی را در برداشتنده ولی با نارسایی های عدیده ای نیز مواجه شدند و نتوانستند اهداف اشتغال معلولین را تأمین نمایند. (۷)

یکی از پیشرفت هایی که در سالهای اخیر حاصل گردیده است استفاده از کمک کارفرمایان برای اشتغال معلولین و بالا بردن سطح خدمات توانبخشی حرفه ای و اجتماعی کارگران معلول می باشد. (۴)

کارفرمایان و اتحادیه های صنفی نقش تعیین کننده ای در فراهم آوردن امکانات شغلی برای معلولین دارند. موفقیت سیاست های توانبخشی تا حدود زیادی بستگی به میزان همکاری کارفرمایان با مسئولین اشتغال معلولین خواهد داشت و اینکه نهایتاً سعی خود را بکاربرند تا معلولین متقاضی کار با افراد سالم در شرایط یکنواختی قرار گیرند. (۹)

از سال ۷۷ با تشکیل صندوق ذخیره ارزی کشور و در راستای رفع اشتغال معلولین در سطح جامعه ، مقرر گردید با تصویب مجلس شورای اسلامی هر ساله درصدی از اعتبارات محل وجوه اداره شده تحت عنوان تبصره ۱۱ در قالب وام کارفرمائی و با کارمزد ۲/۵ درصد در امر اشتغال معلولین بکار گرفته شود تا مقداری از معضل بیکاری معلولین مرتفع گردد.

این وام که سقف آن تا پایان سال ۸۰ جهت اشتغال هر معلول ۱ تا ۱/۵ میلیون تومان می باشد به کارفرمایانی که مبادرت به اشتغال معلولین می نمایند اعطاء می گردد و کارفرما موظف است به مدت ۵ سال از زمان دریافت وام ، توانخواه را بیمه نماید و حقوق مکفی برابر حداقل دستمزد سالیانه قانون کار پرداخت نماید و ضمناً در آخر سال حق بیمه سهم کارفرما برابر قانون پرداخت حق بیمه سهم کارفرمایان از طرف سازمان بهزیستی کشور به کارفرما پرداخت می شود. (۱۲)

استان گیلان با مساحت ۱۴۷۱۱ کیلومتر مربع شامل ۱۶ شهرستان ، ۴۵ شهر ، ۴۳ بخش ، ۱۰۹ دهستان و ۲۸۹۲ آبادی می باشد . (۱۳)

آب و هوای استان گیلان معتدل است که این آب و هوا مرهون وجود رشته کوه البرز در فاصله ای نزدیک به دریای خزر است ، این استان به دلیل همجواری بادیای خزر منطقه ای بارطوبت زیاد بوده و رطوبت نسبی آن بین ۴۰ تا ۱۰۰ درصد است . جمعیت استان گیلان بر اساس سرشماری سال ۷۵ ، ۲/۲۴۱/۸۹۶ می باشد که از این تعداد ۱/۱۱۵/۳۹۱ نفر مرد و ۱/۱۲۶/۵۰۵ نفر زن می باشند و از این جمعیت ۱/۰۴۹/۹۸۰ نفر در مناطق شهری و ۱/۱۹۱/۹۱۶ نفر در مناطق روستائی زندگی می کنند و نرخ رشد جمعیت در سطح استان گیلان ۰/۷۴ می باشد . جمعیت فعال استان گیلان ۶۷۱/۸۸۵ نفر می باشد که از این تعداد ۵۸۱/۱۶۸ نفر شاغل و ۹۰/۷۱۷ نفر بیکارند (نرخ بیکاری ۱۳/۵ درصد) .

۴/۸ درصد کل جمعیت استان گیلان یعنی ۱۰۸/۰۴۴ نفر را معلولین تشکیل می دهند که ۵۶/۳۳۱ نفر جمعیت فعال می باشد . (۱۳) اما برابر بررسی آماری سرشماری سال ۱۳۶۵ ، با توجه به میزان متوسط بیکاری ۲۷ درصدی معلولان در سطح کشور ، استان گیلان با مقام ۲۸/۲ درصد بیکاری معلولان در بین استانهای کشور مقام یازدهم را دارا بوده است (۷) از دلایل نرخ بالای بیکاری در این استان می توان به مهاجرپذیری استان اشاره کرد که ناشی از آب و هوای معتدل ، چشم اندازهای زیبا و زمینهای حاصل خیز می باشد . و در نتیجه پیش بینی می گردد رقم بیکاری افراد معلول نیز ، روز به روز افزایش می یابد . بنابراین توجه به طرحهای اشتغال زا ، بویژه جهت معلولین ، از اهمیت بسزایی برخوردار است .

حدود ۱۳ هزار نفر از توانخواهان از خدمات توانبخشی و حمایتی مستمر و غیرمستمر بهزیستی استان گیلان استفاده می کنند . که هر ساله حدود ۱۰۰ نفر از خدمات اشتغال و کاربایی استفاده می نمایند . (۱۷)

با اعلام پرداخت وام تبصره ۱۱ (در قالب کارفرمائی) جهت اشتغال معلولین از سال ۷۷ ، تقاضاهای کثیری در خصوص دریافت این وام از طرف کارفرمایان واصل گردید و از ابتدای سال ۷۸ تا پایان سال ۸۰ تعداد ۱۲۰ نفر از توانخواهان بهزیستی گیلان موفق به دریافت وام کارفرمائی گردیدند .

از دیدگاه معلولین و کارشناسان بهزیستی استان گیلان ، این شیوه اشتغال از نظر کمی و کیفی نسبت به سایر روشهای اشتغال مؤثرتر بوده است (۱۷). اما در مورد اینکه چه نسبتی از افراد اشتغال یافته ، تداوم اشتغال داشته اند ، در دوران اشتغال از حد نصاب حقوق برخوردار بوده و یا بیمه شده اند اطلاعی در دست نیست .

حال با گذشت چندسال ، زمان آن فرارسیده است تا با انجام بررسی های علمی مستند در مورد توانخواهان اشتغال یافته به مطالعه وضعیت اشتغال و تداوم آنان بپردازیم و نتایج حاصله از چنین تحقیقاتی می تواند در تدوین برنامه ای مؤثرتر برای ارتقاء تداوم شغلی این گروه مورد استفاده قرار گیرد .

تعاریف و مفاهیم :

*****

* توانخواه :

بر اساس تعریف نظری ، فردی است که بخشی از تواناییهای فیزیکی ، اجتماعی ، حرفه ای ، ذهنی و روانی خود را از دست داده و یا اصلاً بدست نیاورده است که به انواع جسمی حرکتی ، ناشنوا ، نابینا و ذهنی تقسیم می گردد. (۱۴)

یا کسی که امنیت ، ابقاء و رشد و پیشرفت شغلی مناسب وی بطور اساسی در اثر نقایص جسمی ، ذهنی یا روانی کاهش یافته است . (۱) به عبارت دیگر شخصی که در نتیجه آسیب جسمانی یا عقلانی بطور قابل ملاحظه ای امیدش برای پیدا کردن و حفظ کار مناسب کاهش یافته است . (۴)

تعریف عملی توانخواه فردی است که برابر گزارش پزشک معتمد بهزیستی و یا کارشناس توانبخشی مرتبط بانوع معلولیت مثلاً فیزیوتراپیست و کاردرمانگر برای معلولیت های جسمی حرکتی ، شنوایی شناسی برای معلولیت های شنوایی ، بینایی سنج برای معلولیت های بینائی و روانشناس برای معلولیت های ذهنی ، نوع معلولیت و شدت معلولیت و توانائی او جهت کار کردن مشخص گردد . (۱۱) و سن اودر بین ۱۵ تا ۶۴ سال باشد . (۱) در این پژوهش کاربرد کلمات توانخواه ، معلول و افراد دارای معلولیت مترادف تلقی می گردد .

* اشتغال یافته : توانخواهی که به کاری اشتغال یابد ، دستمزد مناسب دریافت نماید ،

بیمه شود و در نتیجه از استقلال مالی برخوردار گردد . (۶)

* وام کارفرمائی : وامی که از طرف دولت و از طریق سازمان بهزیستی به کارفرمایان

داده می شود تا در ازای دریافت آن توانخواهان واجد شرایط اشتغال را در کارگاه خود جذب نمایند و دستمزد مناسب به آنان پرداخت نمایند و این وام با بهره کارمزدی (۳/۵ درصد) می باشد و مقدار آن هر چند سال یکبار با توجه به تورم سالیانه افزایش می یابد . (۲۰)

* تداوم اشتغال : در این پژوهش اگر توانخواه حداقل ۵ ماه پس از شروع کار توانسته

باشد وضعیت شغلی خود را حفظ نماید اشتغال تداوم یافته تلقی شده است . زیرا حداقل بعد از ۵ ماه از شروع بکار وضعیت بیمه تأمین اجتماعی فرد شاغل مشخص می گردد .